

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת כי תצא

א. תוספת ברכה.

פרק כא' פסוק טז:

זהוה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו (כ"א ט"ז)
ובפסוק הבא בענין ירושת הבכור כתיב, לתת לו פי שנים בכל אשר
ימצא לו, ולא בכל אשר יהיה לו. וההבדל בין הלשונות "יהיה" ו"ימצא"
הוא, כי "יהיה" מורה גם על מה שיתחדש בהירושה לאחר מיתת האב
טרם שחלקו, כגון אם השביחו היורשים את השדות בוריעות ובנטיעות
וכדומה, ויחלקו היורשים ביניהם גם את השבת, או למשל, אם מת אחד
מן היורשים בלא בנים ועבר חלק ירושתו לשאר הבנים, יקחו בו חלק
כחלק.

אבל הלשון "ימצא" מורה רק מה שימצא לעין בשעת מיתת האב,
ולא במה שיתחדש אחרי כן, כבאופנים שציירנו, ובהם אין הבכור נוטל
פי שנים, כי אם חלק שוה עם שאר האחים.

ולזה כיונה התורה במה שכתבה בענין סתם ירושה ביום הנחילו את
בניו "את אשר יהיה לו", ובבכור — לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו.
ובחז"ל נקרא המציאות דכעת בשם "מוחזק" והבאות בשם "ראוי"
(כלומר, ראוי לבא), ואמרו "אין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק"
(ב"ב קי"ט א').

אלו

1. פרשנו מחין פנינו ככתובים ומסביר את הפסוק צ"י הדין, התוכל להסביר?
2. מה הרציון מאחורי דין זה?
3. איך יתכן שיהיה "שם" ברכו אחרי פטירת הארויס וזה יחולק באופן שונה?
4. התוכל להסביר את האופנים: "מוחזק וראוי"?

* * *

ב. כלי יקר.

פרק כב' פסוקים א', ב':

"לא

תראה את שור אחיך או שיו נדחים", כשהם
נדחים לגמרי, כגון טובעים בנהר וכיוצא
בהם. "והתעלמת מהם", צריך אתה לעשות
את עצמך פלא רואה. אמנם "הש"ב", רצה
לומר: אם יש בהם כדי הש"ב, שאינן נדחים
לגמרי אלא אפשר לה להשיב את נדחם, אז
"תשיבם לאחיהך", ח"ב אתה להשתדל לראותו
כדי להצילו.

[א] לא תראה את שור אחיך וגו'
והתעלמת מהם. דרשו רז"ל:
פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי
כבודו (ברכות יט:). ויש לפתרו בדרך שאמרו
רז"ל: ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו
(אבות ד, כג). ואין חלוק בין קלקול בגופו או
בממונו, הכל אחד אם הוא בענין שאי אפשר
להצילו ולהשיב את נדחו. על זה אמר:

[כ] וְאִם לֹא קָרֹב אָחִיךָ וְגו' וְהָיָה עִמָּךְ
 עַד דְּרַשׁ אָחִיךָ אִתּוֹ. רַ"ל אָמְרוּ:
 דְּרַשְׁהוּ אִם הוּא רַמְאֵי (בבא מציעא כו:). וּמְפַל
 מְקוֹם "אִתּוֹ" קָאֵי עַל הַשּׁוֹר אוֹ שָׁה, כִּי הָיָה לוֹ
 לוֹמַר "עַד שְׂיִבְקֶשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ, אֲלֵא שְׂיִבּוֹא
 אָחִיךָ וְיִדְרֹשׁ בְּדְרִישָׁה וְחִקְרָה, וְהִינּוּ עַל יַדִּי
 סִימָנִים, עַד שְׂיִתְבַּרֵּר לָךְ שְׂבָאָמַת הוּא דוֹרֵשׁ
 "אוֹתוֹ", זֶה הַשּׁוֹר וְלֹא אֲחֵר, וּמְמִילָא שְׂמַעִינָן
 שְׂצָרִיךְ לְדַרֵּשׁ אִם אֵינּוּ רַמְאֵי. אֲבָל הַמְקַרָא
 אֵינּוּ יוֹצֵא מִיַּדִּי פְּשׁוּטוֹ, כְּמוֹ שְׂפָרֵשׁ הַרְא"ם

פרשת כי תצא

ש"אתו" קאי על אחיך. ומה שאמר "לא תוכל
 להתעלם" אחר שאמר "ומצאתה" דאתי
 לדידה משמע (שם כו:), לפי שהדבר מסור
 ללב, שאם יבוא אחיך וידרש ויאמר: שור
 בסימן זה וזה נאבד לי, וישאך יצרך להתעלם
 ולהורות התר לעצמו שמה ראה אותו אצל
 חברו, או תרצה להטיל דפי בסימניו כדי
 להפטר ממנו בדיני אדם, מכל מקום "לא
 תוכל להתעלם" מפני עין שלמעלה הרואה
 ומפיר בתחבולותיה.

אלות

1. איך חז"ל הבינו את פסוק א' הלכה למעשה?
2. מתי ואיך אפשר להצדיק זאת?
3. מתי אתה חייב לצעות הכל כדי להחזיר את האפדה?
4. איך חז"ל הבינו את פסוק ב'?
5. איך ניתן להפין את המלה: "אותו" לפני כיוונים שונים ומה ההבדל ביניהם?
6. מה פירוש: "לא תוכל" כאן?

* * *

ג. רש"ר הירש.

פרק כב, פסוק ג':

בטרם הכירו הבעלים באבדתם, אפילו עמדו על כך לאחר
 מכן והתייאשו מן האבדה, הרי החפץ "באיסורא הוא
 דאתא לידיה": בשעה שהגיע לידי המוצא עדיין היתה
 לבעלים זכות על החפץ, והייאוש שלאחר מכן איננו משלים
 את זכות הבעלות של המוצא. ייאוש כגון זה שחל באיחור
 זמן ושהוטרם על ידי המוצא, קרוי "ייאוש שלא מדעת"
 וההלכה היא: "יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש" (ראה בבא
 מציעא כא ע"א-ע"ב ואילך). מושג הבעלות נובע ממעשה
 של רצון אישי וממעשה קניין הנעשה בחפץ, ומכאן התוקף
 המשפטי של ייאוש, וראה על כך פ"י ויקרא ע"ב תנה
 ואילך.

יש דברים שהבעלים מניחים מראש שהם עתידים
 ליאבד, והרי הם מתייאשים מהם, כגון "תמרי דויקא":
 פירות האילן הנושרים אל הרחוב מכח הרוח; פירות אלה
 הם בדרך כלל של המוצא, משום שהבעלים "מעיקרא
 יאושי מיאש". אולם אם הבעלים הם יחומים קטינים שאין
 להם הכושר המשפטי לוותר על רכושם — "דלאו בני
 מחילה נינהו" — הרי הפירות אסורים (בבא מציעא כב
 ע"ב).

עקרונות אלה הם יסודות ההלכות הקובעות "אלו
 מצייאות שלו ואלו חייב להכריז" וכו' (שם כא ע"א ואילך;
 וראה שם).

(ג) וכן תעשה לחמרו. פסוק זה מגדיר ביתר דיוק
 את המציאה הטעונה שמירה והחזרה. אין הפסוק
 אומר רק: "וכן תעשה לכל אבדת אחיך", אלא הוא משלים
 את הדוגמות האמורות בפסוק א (שור ושה) ומוסיף עליהן
 חמור ושמלה. ההלכה אומרת (בבא מציעא כו ע"א)
 ש"חמור" בא ללמדנו שאין מחזירים את הבהמה רק
 "בעדים דגופה וסימנין דגופה" (התלויים בבהמה עצמה),
 אלא מחזירים חמור גם "בעדים דאוכף וסימנין דאוכף"
 (ראה פ"י פסוק ב). "שור ושה" בא ללמדנו שמחזירים
 אפילו את "גיזת זנבו" של השור ואת "גיזותיו" של השה,
 שכן יש להחזיר את השה בשלמותו ואת השור בשלמותו.
 "שמלה" בא ללמדנו: "מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין
 ויש לה תובעין חייב להכריז, אף כל דבר שיש בו סימנין
 ויש לו תובעין חייב להכריז". הוה אומר: אין המוצא חייב
 לשמור ולהחזיר את האבדה אלא אם כן היא דומה לשמלה
 ויש לה סימנים ובעלים התובעים אותה. כנגד זה חפץ
 שאיננו ניכר על ידי שום סימן מובהק ויש להניח שהבעלים
 התייאשו ממנו, הרי הוא של המוצא; אולם דבר זה אמור
 רק אם הדעת נותנת שכבר בשעת המציאה הכירו הבעלים
 באבדתם והתייאשו ממנה. כנגד זה אם טיבו של החפץ
 איננו מאפשר להניח שכך אירע, והמוצא נטל את החפץ

אלות

1. איך פסוק זה מרחיב את צ'י' החזרת האפדה לצומת הנאמר קודם (פסוק א')?
2. סימנים ותופעים: שני תנאים להחזרה, התוכל להספיר ולנאמך?
3. איך מוצא יאוש הפעלים משפיע על הזכות או החובה להחזיר החפץ?
4. מהי ההבדלה למעשה: "יאושר עלא מדעת" ומתי היא פוצלת?
5. דין מיוחד לרכוש של יתומים קטנים, איך ולמה?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .
פרק כה' פסוק יד':

- 3 -

פרשת כי תצא

17. לעיל כג, (ד"ה לא תשיך לאחיך) פירש רבינו: אחר שהזהיר להשמר מן דברים הגורמים שתתלק השכינה מישראל, הזהיר על מיני חסד הגורמים להשרותה בישראל... ועל המת בלי זרע שלא ימחה שמו (עכ"ל). הרי שעניני חסד המשרים שכינה מובילים אותנו עד לסוף פרשת יבום. בפסוק יא ביאר רבינו את ההמשך מיבום אל סוגית הבושת. עתה מבאר את המשך הפרשה על ידי סוגית המשקלות. 18. "לא יהיה בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" (פסוק יג). כאשר האבן נמצאת כבר בכיס, הרי שזה עיוות דין ממש, והוא המביא לסוגיתנו (יד, טו) שהיא מעין גזירה באותה סוגיא — הרי גזירה דאורייתא, כי כל דתקינו רבנן כעין דאורייתא תיקון. 19. כך שגם בבית לא ימצאו. המעבר מן הבית אל הכיס קל הוא, כשם שהמרחק מן הבית אל הכיס קצר הוא. 20. "כל עושה אלה", פירושו כל המחזיק בביתו, לעומת "כל עושה עול" הוא המחזיק בכיסו ממש. גם זה וגם זה תועבה היא.

(יד) לא-יהיה לך בביתך איפה ואיפה. אחר שהזכיר דרכי השראת שכינה בישראל¹⁷, הזהיר שלא בלבד שנה האל את עוות הדין¹⁸, אכל ישנא גם פן המחזיק בכלים מוכנים לעשות עול¹⁹, ושצריך להרחיק אותם הכלים פן תגעל נפשו אותנו, כאמרו "כי תועבת ה' אלהיך כל עשה-עשה אלה" (פסוק טז)

אלות

1. איך פרשנו מרחיב את הדין כאן?
2. אמה צריך להרחיק את הכלים הפסולים ואסור אף להחזיקו?

* * *

ה. חוקוני.

פרק כה' פסוקים יח', יט':

(יח) ויזנב בך, רדף אחר אותם שהיו בזנב החיל¹⁵¹. הנחשלים, הנחלשים, מתיבות הפוכות: כמו כבשים, כשבים. ואתה עיף ויגע, אל תתמה אם עשה בך כך, שהרי היית עיף ויגע מטורח הדרך, ועוד שהיית לא ירא אלהים, כדאיתא במכילתא¹⁵²: אחרים אומרים, ולא ירא אלהים, אלו ישראל, שהיו בהם מצות ולא קיימום, אבל אם הייתם יראי אלהים לא היה יכול לך.

אלות:

1. אמה מוסיף פרשנו קטע הראשון?
2. אמה חשוב לו להדגיש קטע השני את חילוף האותיות, אמה זה מסביר יותר?
3. תני אפשרויות לפירושו: "ולא ירא אלוקים", אמה ההפך הצקרוני פניהם?

* * *